

روش تحقیق ویژه آموزش به بهورزان

تدوین و گردآوری :

فرح ناز فولادبند (کارشناس مسول آموزش بهورزی استان)

شهریور ۱۳۸۹

پیشگفتار :

هدف از تهیه این مجموعه، آموزش روش تحقیق در سیستم بهداشتی می باشد تا همکاران بتوانند با شناسایی مشکلات بهداشتی درمانی منطقه تحت پوشش اقدام به حل مشکلات نموده و با تصمیم گیری مناسب نیازهای بهداشتی درمانی را برآورده سازند. انجام اینکار پژوهش یا تحقیق نام دارد .

آشنایی با روش تحقیق به ما کمک می کند که اطلاعات لازم را بطور منظم بدست آورده؟، سازماندهی کنیم و، مسائل را شناسایی کرده و تحلیل کنیم ، پاسخ مناسب را برای آنها یافته ونتیجه حل مساله را ارزشیابی نمائیم .

تحقیق در نظام بهداشتی درمانی به ما کمک می کند تا نیازهای در حال تغییر بهداشتی مردم را شناسایی کرده وسلامت مردم را ارتقاء بخشیم. از این رو باید مشتاقانه خواهیم که روش تحقیق را بیاموزیم ومسائل مربوط به فعالیتهای بهداشتی درمانی خود وهمکارانمان را حل کنیم وکیفیت خدماتمان را بهبود بخشیم .

امید است این مجموعه بتواند راهنمای خوبی برای همکاران باشد .بدیهی است که این مجموعه خالی از اشکال نمی باشد لذا دریافت نقطه نظرات اصلاحی وپیشنهادات همکاران مزید امتنان خواهد بود .

فرح ناز فولادبند

شهریور ۱۳۸۹

روش تحقیق ویژه آموزش به بهورزان ، از مجموعه کتب آموزش بهورزی ،

تالیف فرح ناز فولادبند،

شهریور ۱۳۸۹

شیراز ، خیابان زند ، ساختمان مرکزی دانشگاه علوم پزشکی ، طبقه چهارم
معاونت بهداشتی ، واحد توسعه شبکه و ارتقاء سلامت ، آموزش بهورزی،

تلفن تماس : ۲۱۲۲۰۴۵

فهرست :

صفحه	عنوان
	:
	:
	:
	:
	:
	:
	:
	:
	:
	:
	:
	:
	:
	:
	:

تعریف تحقیق :

تحقیق از نظر لغوي يعني رسیدگی کردن به کنه مطلبی پی بردن ، واژه تحقیق از زبان عربی گرفته شده است در لغت به معنای درست کردن ، رسیدن ، پژوهش ، رسیدگی ، بررسی ، مطالعه ، حقیقت و واقعیت است (فرهنگ معین)
تعاریف متعددی برای تحقیق بیان شده است که از آن جمله موارد ذیل است :

۱ - تحقیق از نظر روش شناسی عبارت است از کار برد روشهای علمی در حل يك مساله یا پاسخگویی به يك سوال

۲ - تحقیق ، جمع آوری ، بررسی و تفسیر لیستهای داده ها به جهت پاسخ به يك سوال یا حل مشکلی خاص می باشد

۳ (تحقیق مجموعه فعالیتهایی است که به منظور حل يك یا چند مساله یا پاسخ دادن به يك یا چند سوال انجام می شود .

ویژگیهای تحقیق از نظر تاکن :

۱ (تحقیق دارای فرآیند معینی است به این معنی که در اجرای آن از اصول وقواعدی مشخص استفاده می شود و منظم است یا به عبارت دیگر تحقیق فعالیت منظمی تلقی می گردد .

۲ (تحقیق تجربی است به عبارت دیگر ، تحقیق بازگشت به واقعیت است .

۳ (در تحقیق نظامی تعقیب می شود که در به کار بردن آن منطقی حکمفرماست به همین دلیل تحقیق منطقی است .

۴ (تحقیق جنبه تقلیلی دارد به این معنی که محقق با استفاده از روشهای تجربه و تحلیل اطلاعات جمع آوری شده را در طبقه های معین و معنا داری طبقه بندی می کند .

۵ (تحقیق قابل انتقال و تکرار است به این معنی که فرآیند و روشهای تحقیق قابل تکرار و انتقال است .

_____ :

۱ (هدف اصلی تحقیق حل يك مساله یا پاسخگویی به يك سوال یا دستیابی به روابط علت و معلولی بین متغیرهای پژوهشی است .

۲ (تحقیق درصد یافتن قوانین کلی است (هدف تحقیق مشاهده و درک الگوهای کلی رویدادها و روابط بین آنهاست .

۳ (تحقیق بر مشاهده و آزمایش تاکید دارد .

۴ (محقق به منظور جمع آوری اطلاعات و آزمون فرضیه از ابزار و روشهای مختلف اندازه گیری استفاده می کند (ارائه پرسشنامه ، مصاحبه ، مشاهده و....) .

۵ (در تحقیق محقق باید از جدیدترین منابع اطلاعاتی برای رسیدن به هدفهای تحقیقی خود استفاده کند .

۶) در تحقیق هدف خاصی وجود دارد که محقق تلاش می کند با جمع آوری اطلاعات مناسب به آنها دسترسی پیدا کند .

۷) انجام تحقیق مستلزم داشتن مهارت لازم در زمینه موضوع مورد تحقیق است .

۸) تحقیق فعالی عینی و منطقی است به این معنی که محقق با رعایت اصول و ضوابط روشهای تحقیق اطلاعات لازم را جمع آوری کرده و بدون هیچ گونه تعصبی به نتیجه گیری می پردازد .

۹) تحقیق به منظور حل مسایل بدون جواب یا سوالهای بدون پاسخ انجام می شود به عبارت دیگر ، تحقیق نباید تکرار کار دیگران باشد و یا به حل مسایلی بپردازد که قبلاً به وسیله دیگران حل شده است .

۱۰) تحقیق نیاز به صبر و شکیبایی دارد .

۱۱) وظیفه محقق با خاتمه یافتن تحقیق به پایان نمی رسد ، بلکه محقق موظف است با تهیه گزارش دقیق ، آنچه را که پیدا کرده است به اطلاع عموم برساند .

۱۲) انجام تحقیق مستلزم این است که محقق دارای برخی ویژگیها نظیر : صداقت ، شهامت و خلاقیت باشد .

مراحل تحقیق :

چنانچه گفته شده تحقیق مجموعه فعالیتهایی است که به منظور حل يك یا چند مساله یا پاسخ دادن به يك یا چند

سوال انجام می شود کارل لستروکسی این فعالیتها را به هشت مرحله به شرح زیر تقسیم کرده است :

۱) تدوین مساله به صورتی که قابل آزمودن باشد ،

۲) مطالعه مربوط به موضوع مورد تحقیق ،

۳) انتخاب طرح تحقیقی مناسب ،

۴) تعیین و تعریف جامعه و انتخاب نمونه ای به اندازه مناسب ،

۵) جمع آوری اطلاعات ،

۶) تجربه و تحلیل اطلاعات جمع آوری شده ،

۷) تفسیر اطلاعات به دست آمده ، بحث و نتیجه گیری در باره آنها ،

۸) تهیه گزارش تحقیق .

- هدف از آموزش روش تحقیق در سیستم بهداشتی چیست ؟
- آموزش روش تحقیق در سیستم بهداشتی به کارکنان بهداشتی کمک می کند تا بتوانند با شناسایی مشکلات بهداشتی درماني منطقه تحت پوشش خود ، اقدام به پیگیری و حل مشکل نموده ، با تصمیم گیری مناسب نیازهای بهداشتی درماني را بر آورده سازند .
 - آشنایی با روش تحقیق کمک می کند که کارکنان اطلاعات لازم را بطور منظم بدست آورده ، سازماندهی کرده ، مسایل را شناسایی و تحلیل کرده ، پاسخ مناسبی برای آنها یافته ، نتیجه حل مساله را ارزشیابی نمایند .
 - تحقیق در نظام بهداشتی درماني کمک می کند تا نیازهای در حال تغییر بهداشتی مردم را شناسایی نموده و سلامت مردم را ارتقاء بخشد. از این رو باید مشتاقانه روش تحقیق را آموخته مسایل مربوط به فعالیتهای بهداشتی درماني منطقه را حل کرده و کیفیت خدمات را بهبود بخشد. لذا به منظور ارتقاء کیفیت خدمات بهداشتی درماني باید اقداماتی به شرح ذیل انجام گیرد :
 - ۱) برای اینکه بتوانیم مشکلات را حل کنیم ابتدا باید دقیقاً مشکل را شناسایی کنیم ،
 - ۲) علل احتمالی بروز مشکل را لیست کنیم ،
 - ۳) با گرد آوری اطلاعات به بررسی علل بروز مشکل بپردازیم و علت اصلی را بیابیم ،
 - ۴) برای حل مساله برنامه ریزی کنیم (اقداماتی را که باید انجام گیرد لیست کرده و زمان بندی نماییم)
 - ۵) برنامه پیش بینی شده را به مرحله اجرا در آوریم ،
 - ۶) در طول مدت اجرای برنامه موظف انجام فعالیت ها باشیم (پایش و کنترل اجرای برنامه) تا فعالیت ها طبق برنامه اجرا شوند و اگر نیازی به تغییر در اجرای برنامه بود بتوانیم به موقع اصلاحات را در برنامه ایجاد نماییم ،
 - ۷) بعد از اجرای برنامه ببینیم که آیا نسبت به قبل از اجرای برنامه تغییری ایجاد شده است یا خیر ؟ به این کار ارزشیابی برنامه نام دارد و نشان می دهد که آیا فعالیتهایی که انجام گرفته در جهت حل مشکل موثر بوده است یا خیر ؟
 در هر نصیب .

ده گام تحقیق در سیستم بهداشت و درمان :

۱ - آشنایی با نظام بهداشتی و فعالیت ها ،

۱ - شناسایی مسائل ،

۲ - اولویت بندی مسایل ،

۳ - تحلیل و بیان مساله ،

۴ - تعیین اهداف تحقیق ،

۵ - گرد آوری اطلاعات ،

۶ - تفسیر اطلاعات ،

۸ - برنامه ریزی برای حل مساله و ارائه گزارش ،

۹ - اجرای پایش و کنترل برنامه ،

۱۰ - ارزشیابی و گزارش نهایی .

گام اول : آشنایی با نظام بهداشتی و فعالیت ها

در این مرحله باید پرسش های زیر را مرور کند آیا پاسخ های روشنی برای هر یک دارید ؟

۱ - آیا می توانید موقعیت جغرافیایی سازمانی که در آن کار می کنید (مثلاً خانه بهداشت) روستا یا منطقه ،

شهرستان یا استان مربوطه تجسم کنید ؟

۲ - آیا می توانید موقعیت اجتماعی سازمان (خانه بهداشت) محل خدمت خودتان را در بین فعالیتهای مختلف

اجتماعی ، فرهنگی و در منطقه توصیف کنید ؟

۳) آیا می توانید موقعیت شغلی خودتان را در محل خدمتی مجسم کنید ؟

۴) آیا می توانید بگونه ای ارتباط بین محل کار شما با سایر واحد بهداشتی درمانی مثلاً ارتباط خانه بهداشت با

مرکز بهداشتی درمانی ، مرکز بهداشت شهرستان - بیمارستان شهرستان و ... چگونه است ؟

۵) آیا می توانید وظایف شغلی و مراحل کاری خود در محل خدمتی (خانه بهداشت) را شرح دهید ؟

۶) آیا می توانید بگونه ای که گروه های هدف دریافت کننده خدمات شما چه کسانی هستند ؟

۷) آیا می توانید بگونه ای برای انجام مجموعه فعالیتهای شغلی خود ، به چه امکاناتی نیاز دارید و با چه

محدودیت هایی روبه رو هستید ؟

منظور از بیان مطلوب فوق این است که هر یک از کارکنان بهداشتی از موقعیت جغرافیایی و اجتماعی محل

خدمتی خود بایستی اطلاع داشته ، نحوه ارتباط با سایر واحدهای بهداشتی درمانی و شرح وظایف شغلی خود را

بطور دقیق و شفافیت بدانند و در مواقع لزوم هماهنگی های درون و بیرون بخشی را بعمل آورند.

گام دوم : شناسایی مسایل ومشکلات

مشکل یا مساله در واقع عبارت است از فاصله بین وضعیت موجود آنچه باید باشد. روشهای شناسایی مساله به شرح ذیل می باشد :

۱ (کنترل فعالیتهای کارکنان توسط ناظران) مثلاً فعالیتهای بهورزان توسط مربیان یا اعضای تیم سلامت با تیم نظارت شهرستان کنترل شده ومشکلاتی مشخص می گردد .

۲ (بروز شکایات وانتقادات از سوی مردم وشورای بهداشتی منطقه) مثلاً شکایت از ابتلا افراد به بیماری اسهال ، سالك و...)

۳ (بروز وقایع بحرانی (مثل اپیدمی بیماری وبا و...)

۴ (شناسایی باورهای غلط مردم توسط کارکنان (عدم استفاده از محلول کلر مادر توسط مردم)

۵ (مقایسه آمار ها ، اطلاعات زیج حیاتی با شاخصها وپوشش مراقبتهای بهداشتی منطقه با شهرستان

۷ (شرکت کارکنان در دوره های آموزی ضمن خدمت وعدم ارائه پاسخ صحیح به سوالات

پس از شناسایی مسایل آنها را لیست می نمایم .

گام سوم : اولویت بندی مسائل

پس از آنکه مسایل و مشکلات منطقه شناسایی و لیست گردید (مثلاً مشکل دفع غیر بهداشتی زباله ، وجود بیماری سالک در منطقه ، پائین بودن پوشش تنظیم خانواده منطقه و...) پرسش این است که کدامیک از مشکلات را برای حل کردن باید در اولویت قرار داد و برای حل کردن برگزید برای پاسخ به این سوال و مشخص کردن اولویتها می توان به این روش عمل کرد که نظرات همکاران با تجربه ، افراد صاحب نظر ، کارشناسان، مسوولان و حتی شوراهای محل را برای تعیین درجه اولویت مسائل اخذ نموده و از مجموعه نظرات آنها نتیجه گیری نمود . (بهورزان می توانند در جلسات ماهانه که در مرکز بهداشتی درمانی با حضور تیم سلامت مرکز و بهورزان منطقه تشکیل می گردد مشکلات را مطرح کرده نظرات همکاران را اخذ نموده و در تصمیم گیری آنها را مد نظر قرار دهند.

معیارهای مهم تعیین اولویت مسایل بدین شرح می باشند :

ارتباط : منظور این است که مساله شناسایی شده با وظایف و سیستم کاری ما چقدر ارتباط دارد؟
مناسبت : وضعیت و شدت مساله چقدر است ؟ (چه جمعیت و چه گروه سنی را تحت تاثیر قرار می دهد)
اهمیت زمانی : آیا مشکل اضطراری و فوری است و باید در کوتاه مدت حل شود و یا در دراز مدت ؟
توانایی حل مساله : آیا توانایی حل مشکل با توجه به تجهیزات و نیروی انسانی موجود را داریم ؟
مقبولیت : آیا پیشنهاد برای حل این مشکل از نظر مسوولان جامعه ، ارزشهای اجتماعی و فرهنگ رایج مردم منطقه مورد پذیرش است یا خیر ؟ آیا ارزش دارد که وقت و انرژی و منابع خود را صرف بررسی و حل این مشکل نماییم ؟
باید توجه داشته باشیم که در اولویت قرار نگرفتن يك مساله به مفهوم چشم پوشی از آن نیست بلکه در اولویت حل مساله در مرتبه اول قرار نگرفته است و باید پس از حل مشکلات مهمتر به حل آن اقدام نماییم .
همچنین ممکن است وقوع يك حادثه خاص مثل سیل و زلزله و... سبب شود که تمام برنامه ها متوقف شده و امکانات موجود صرف مشکل اضطراری گردد اگر دو مساله در ابتدا اولویت یکسان داشته باشند باید دقیق تر مورد بحث قرار گیرند به هر حال برای حل یکی از آنها باید زودتر اقدام شود چون احتمال دارد امکان حل همزمان آنها برای ما وجود نداشته باشد .

گام چهارم : تحلیل و بیان مساله

پس از آنکه مساله تشخیص داده شده و در اولویت قرار گرفت اقدام بعدی توجیه اهمیت اصل مساله است (بیان مساله) در این مرحله در واقع به بررسی علل بروز مشکل شناسایی شده می پردازیم و معمولاً این کار بصورت گروهی (مجموعه اشخاصی که در اولویت بندی مساله شرکت کرده اند) انجام می شود .
در تحلیل مساله متوجه می شویم که چه چیز یا چه کارهایی با یکدیگر در ارتباطند چگونه باید مساله را بیان کرد ؟

۱ - مساله را باید بصورتی مختصر و با ذکر نکات اصلی بیان کنیم .

۲ - بیان مساله باید طوری باشد که زمینه مشارکت سایر کارکنان را برای همکاری در رفع مشکل ایجاد کرده و توجه مسوولان را برای حل مساله جلب کند تا امکانات و منابع مورد لزوم را جهت انجام تحقیق در اختیار ما قرار دهند .

۳ - پس از نوشتن بیان مساله آن را چند بار مرور کنیم تا مطمئن شویم که مساله بصورت واضح بیان شده است .

در توصیف دقیق مساله باید نکات زیر مطرح شود :

الف) نحوه بروز مشکل یا مساله چگونه بوده است وجود این مشکل چه عوارضی از خود بر جای می گذارد ؟

ب) چه عواملی مهمی می توانند در ایجاد مساله نقش داشته باشند ؟

ج) چرا تلاش در جهت بر طرف کردن آن مهم است ؟

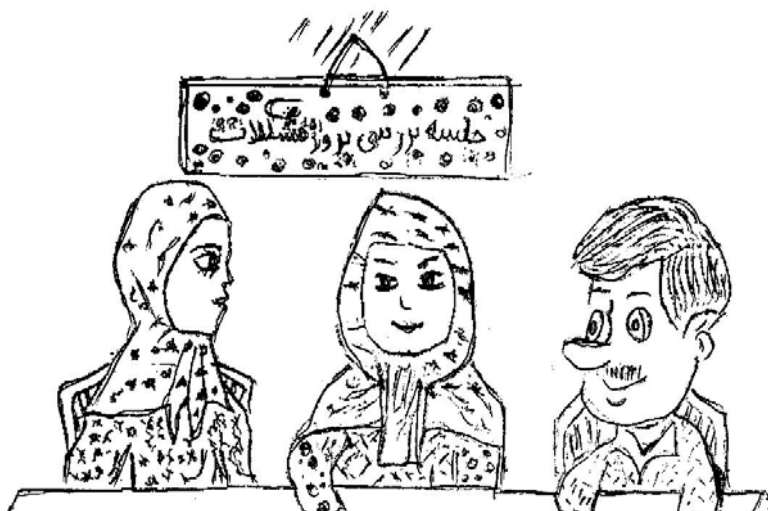
د) آیا در حال حاضر تلاشی برای رفع مشکل انجام می گیرد ؟ اگر چنین است چه کمبود و کاستی هایی مشاهده می شود ؟

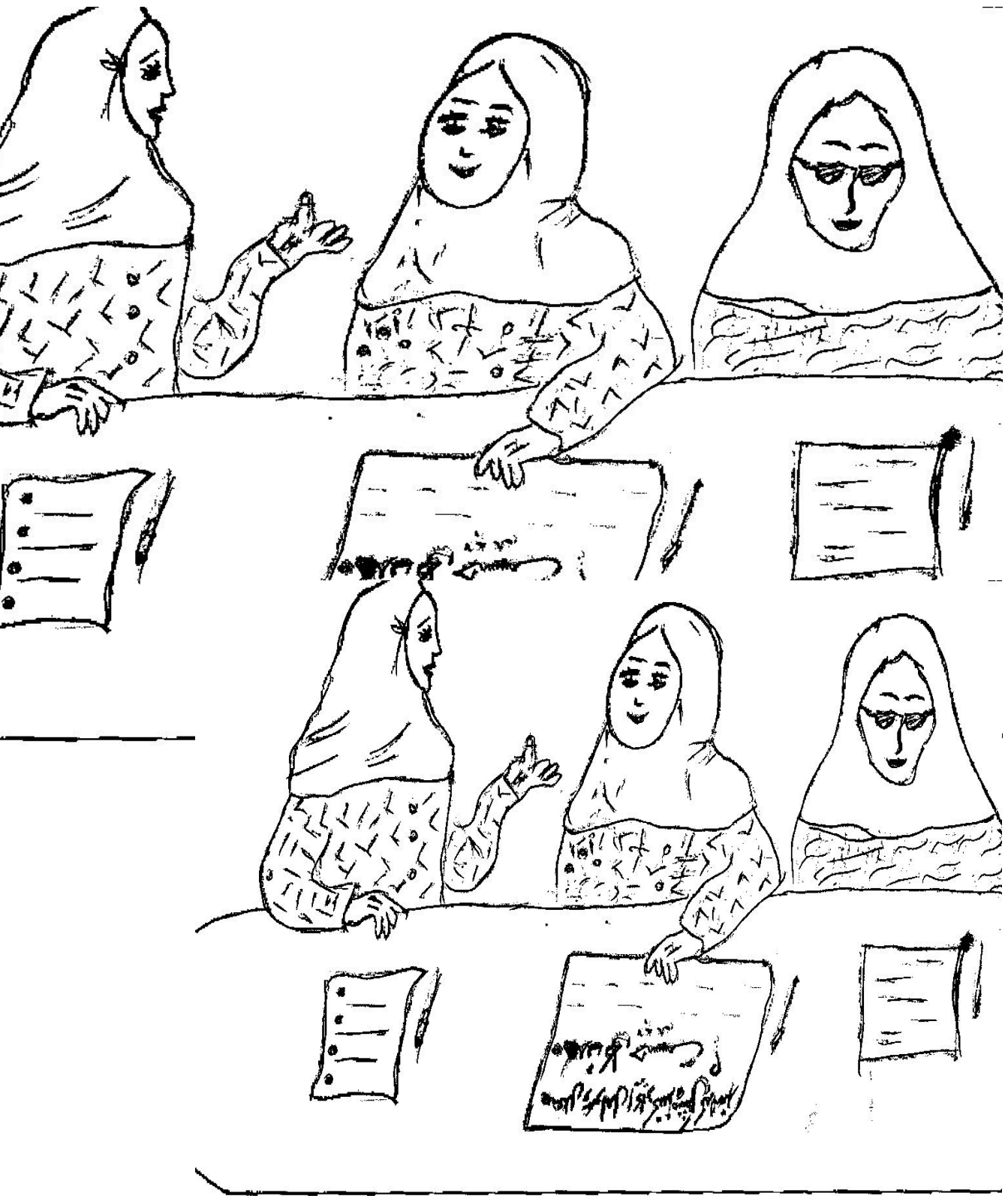
ه) بروز این مشکل چه محدوده جمعیتی را در بر گرفته و شدت خطرات آن چقدر است ؟

سپس فواید تحقیق برای حل مشکل نیز بصورت زیر شرح داده شود :

۱ - چه نتایجی از حل مشکل که انتظار می رود ؟

۲) حل مشکل چه فوایدی را در بر خواهد داشت ؟

گام ششم : گرد آوری اطلاعات

منظور از گرد آوری اطلاعات ، کسب اطلاعات لازم برای رسیدن به اهداف تحقیق است . پس باید پیش بینی کنیم که چگونه اطلاعات را (با چه روش و ابزاری) جمع آوری کرده و سپس توصیف و تفسیر کنیم برای گرد آوری اطلاعات در خانه بهداشت می توان از اطلاعات زیج حیاتی ، دفاتر مراقبتهای بهداشتی و فرمهای آمار ماهیانه و.. واطلاعات شخصی بهورز در رابطه با رسومات محلی مردم ومصاحبه با اهالی روستا استفاده کرد .

گام هفتم : (تفسیر اطلاعات) :

در این گام عامل یا عوامل ایجاد کننده مساله تعیین می شود چون تفسیر اطلاعات به مهارت کافی نیاز دارد بهتر است از همکاران با تجربه و مربیان خود کمک بگیریم .

گام هشتم : برنامه ریزی برای حل مساله و ارائه گزارش

پس از آنکه عوامل ایجاد کننده مساله یا مشکلي شناسایی شد، باید برای رفع آن عوامل به منظور حل مساله مداخله کرد به این کار برنامه ریزی می گویند .

برنامه ریزی برای حل مساله :

برای حل يك مساله ممکن است راه حلهاي متعددي وجود داشته باشد. بهتر است همه آنها را در نظر بگیریم و با توجه به شرایط ، بهترین راه حل ممکن را انتخاب کنیم البته باید توجه داشته باشیم ، راه حلي که در يك منطقه موفق است ممکن است در جايي دیگر کار برد نداشته باشد .

برای انتخاب بهترین راه حل چه باید کرد ؟

باید معیارهایی را در نظر بگیریم و بر اساس هر معیار ، راه حل ها را ارزیابی کرده و بهترین آنها را انتخاب کنیم این معیارها عبارتند از :

- ۱ – انجام آن کار به سادگی قابل اجرا باشد (سهولت اجرا) ،
- ۲ – راه حل فوق مورد پذیرش مردم و مسوولان بوده و امکان موفقیت داشته باشد (مقبولیت) ،
- ۳ – راه حل بتواند مشکل را ریشه ای حل نماید و به حل واقعي مساله کمک کند (اثر بخشی) ،
- ۴ – انجام آن راه حل نیاز به صرف هزینه زیاد نداشته و مقرون به صرفه باشد (اقتصادی بودن) .

گام نهم : اجرا پایش و کنترل برنامه

در این مرحله بعد از آنکه برنامه عملیاتی پیشنهادی مورد تائید مسوولان قرار گرفت باید برنامه را مطابق جدول پیش بینی شده اجرا نمود در صورتی که برای اجرای برنامه نیاز به مشارکت و همکاری مردم باشد بایستی آنها را از اجرای برنامه آگاه نموده و به اتفاق سایر همکاران اقدام به اجرای برنامه نمایم .

همواره باید اجرای برنامه را کنترل کنیم تا طبق برنامه کارها انجام گیرد (پایش) کنترل فعالیت ها از زمان اجرا تا پایان برنامه را پایش می نامند (ایا کارها مطابق برنامه پیش بینی شده در فعالیتها پیش می رود یا خیر ؟) انجام اینکار باعث می شود که انحراف از برنامه و مشکلات حین کار مشخص شده و خللی در انجام کار پیش نیامده و به سوي هدف برنامه پیش برویم . بعد از اجرای برنامه گزارش نهایی تحقیق را باید تهیه نموده و به مسوولان ارائه دهیم .

گام دهم : ارزشیابی برنامه

در این مرحله باید ببینیم آیا نتایج برنامه موثر و مطلوب بوده است و توانسته است مساله را حل کند و یا از خطرات و پراکندگی آن بکاهد ؟

برای این کار می توان وضعیت موجود را با وضعیت قبل از مداخله (با اعداد و ارقام) مقایسه کرد این کار را ارزشیابی برنامه می گویند (پس ارزشیابی یعنی تعیین و مقایسه وضعیت موجود با قبل ، حین و بعد از اجرای برنامه) .

در واقع نتایج ارزشیابی برنامه اگر خوب است یعنی به اهداف دست پیدا کرده ایم و اگر نتایج خوب نیست باید دلایل عدم دسترسی به هدف را مشخص کرده و در پی حل مشکل با راههای احتمالی دیگر باشیم . بهر حال ارزشیابی مشخص می کند که یا با برنامه باید متوقف شود یا همچنان ادامه پیدا کند؟ و در صورت لزوم برنامه اصلاح گردد .

چنانچه مطرح شد بعد از اجرای برنامه گزارش نهایی تحقیق را باید تهیه نموده و به مسوولان ارائه دهیم که در

اینجا هدف از گزارش نویسی و خصوصیات يك گزارش خوب به اختصار شرح داده می شود:

هدف از گزارش نویسی چیست ؟

۱ (آگاه کردن مسوولان از مشکل موجود در منطقه و عواملی که سبب بروز آن مشکل شده اند .

۲ (ارائه راهکارها و پیشنهادات برای حل مشکل و مداخلاتی که ما به عنوان کارمند بهداشتی می توانیم در منطقه مربوطه داشته باشیم .

۳ (جلب موافقت مسوولان برای اجرای برنامه عملیاتی در جهت رفع مشکل .

خصوصیات يك گزارش خوب چیست ؟

۱ - گزارش باید واضح و قابل فهم باشد ،

۲ (گزارش نباید طولانی باشد ،

۳ (ابتدا باید مطالب کلی مطرح شود بعد جزئیات ،

۴ (گزارش باید کامل باشد و اطلاعات مورد نیاز را در اختیار خوانندگان گزارش دهد،

۵ (مطالب به ترتیب و منظم بیان شود ،

۶ (جمله بندی گزارش باید ساده و کوتاه باشد ،

گزارش نهایی تحقیق پس از اجرای طرح تحقیق تهیه می گردد . برای کسب اطلاعات بیشتر می توانید به کتاب

روش تحقیق در خانه بهداشت (تالیف فرح ناز فولادبند چاپ ۱۳۸۱) مراجعه نمایید.

منابع :

۱- دلاور ، علي ، كتاب روش تحقيق در روان شناسي و علوم تربيتي ، نشر ويرايش تهران، ۱۳۸۷

۲- آصف زاده ، سعيد ، ده گام پژوهش

۳- گروه مترجمين ، كتاب گام به گام تا حل مساله

۴- فولادبند، فرح ناز ، روش تحقيق در خانه بهداشت ، نشر پرواز شيراز، ۱۳۸۱